

Şebnem İşigüzel (Turecko)

Prozaička a esejistka, narozena 1973 v Yalově na pobřeží Marmarského moře. Poté co ve dvaceti letech debutovala sbírkou povídek *Hanene Ay Doğacak* (*Do tvého domu vstoupí Měsíc*), spustilo se detektivní pátrání po skutečném autorovi knížky. Mnozí totiž odmítali uvěřit, že kontroverzní titul nenapsal pod pseudonymem už zavedený autor. Část nákladu úřady konfiskovaly, později byl umožněn prodej pouze osobám starším osmnácti let. „Ve své první knize píšu například o incestu, který společnost považuje za odporný. Popisuji tu ovšem jevy, které se ženám a dětem stávají, skrytě se dějí, ale nikdo za ně neskládá účty,“ říká autorka. „Odvaha je stejně důležitá jako samotné psaní. Nebojím se kritizovat společnost a její špatné tradice. Kdybychom byli společenstvím zbabělců, neměli bychom dnes jiné knihy než svaté texty.“ Krom potíží s úřady jí prvotina vynesla prestižní tureckou literární Cenu Yunuse Nadiho za povídku. Následovaly další tituly: povídky, eseje, knihy pro děti a také sedm románů, mj. *Çöplük* (*Skládka*), *Kirpiklerimin Gölgesi* (*Stín mých řas*) nebo *Gözyaşı Konağı: Ada 1876* (*Slzavý dům: Ostrov 1876*).

přeložili Petra Sedmíková, Tomáš Laně

LITERATURA A DOMOV

Poté, kdy v roce 2008 vyšla v Německu má kniha *Skládka*, jsem vyrazila na turné autorských čtení. Myslím, že to bylo v Kolíně, kde mi položili zvláštní otázku: „Paní İşigüzelová,“ oslovil mě moderátor, „váš román pojednává o bezdomovcích v Istanbulu a jejich hrozných osudech. Nedostanou čtenáři této knihy, kteří mají v úmyslu navštívit Istanbul, strach?“ Dobrá otázka. „Tak jako nejsou romány žádný telefonní seznam, nejsou ani průvodcem po městě,“ odpověděla jsem. „Přijela jsem do vašeho města s Kouzelným vrchem od Thomase Manna v ruce. A nikdy mi nepřišlo na mysl, že jsem se ocitla v sanatoriu.“

Všichni jsme se zasmáli. Literatura má tu dobrou vlastnost, že spojuje celé lidstvo i všechny země. Literatura totiž vytváří zcela jiné prostředí.

Znám vaši zemi, její dějiny i její literaturu. Dokonce bych mohla říct, že to, co jsem se nedozvěděla z historie, mě naučila vaše literatura.

Pokud se čtenář zajímá o nás Turky nebo o Istanbul, první, na co sáhne, budou bezpochyby knihy Orhana Pamuka, Ahmeta Hamdi Tanpinara, Yaşara Kemala a Nazima Hikmeta. Nemůže tomu být jinak. Kéž by byla většina současných autorů a především autorek píšících v mém rodném jazyce přeložena do vašeho jazyka. Díky tomu byste nás mohli mnohem lépe poznat. Neboť i taková báseň od Nazima Hikmeta vypovídá o mé zemi pod statně víc než nějaké příručky. I já jsem vás poznala tímto způsobem, vaši zemi, kterou jsem nikdy nenavštívila a v níž budu hostem literárního festivalu, poznávám prostřednictvím vašich umělců, vaší literatury a filmů.

Ostatně také odsud vzešla významná literární díla, filmy i řada umělců, o kterých věděl celý svět. Je možné, že ta nepopsatelná bolest, kterou společnost vegetující pod tlakem

nezákonnosti pociťovala, byla důvodem, že se v umění a literatuře zvedly tak silné hlasy? Říká se, že prožité se stává příběhem. Samozřejmě, i ten, který jako hmyz z Kafkova románu žije pouze mezi čtyřmi stěnami nebo pozoruje dění pouze zpovzdálí, může – pustí-li se do psaní a vyprávění – vytvořit příběh. Koneckonců prostředí, které obklopuje naše čtyři stěny, určuje směr i způsob našeho vyprávění.

Země, ve které žiji, neposkytuje spisovateli svobody dostatečnou svobodu, po níž touží. Bylo tomu tak už v minulosti. Určitě i z tohoto důvodu máme literaturu, film i umění, o kterých je slyšet a které se ve světě proslavily. Není to spisovatel, kdo kráčí v čele davu, aby se stal hrdinou. K tomu stát se hrdinou nestačí jen kráčet v čele davu. Někdy je hrdinství sednout si ke stolu a psát – být schopen psát v zemi plné problémů a všudypřítomného tlaku. Skutečnými hrdiny se stávají ti, kteří vymýšlejí, píší nebo vytvářejí něco, co se uchová pro další generace.

Literatura obratně slouží tam, kde diplomacie selhává. V minulosti mnoha států lze nalézt okamžiky hanby, s nimiž se nelze lehce ani jednoznačně vypořádat. Literatura tuto konfrontaci podstupuje ze všech nejdříve. Na základě tohoto tvrzení mě vytanulo na mysl ještě něco jiného (díky neohraničenému proudu myšlenek, což je pro literáty příznačné). Na jednom z literárních festivalů, v korejském Soulu, jsem dostala velmi zajímavou otázku: „Uměla byste si představit, že v Turecku uzavře manželství vyznavač islámu s křesťanem?“

„Můj manžel je křesťan,“ odpověděla jsem. „A já jsem muslimka.“

Je přirozené, že čtenář korejské literatury uvažuje právě takovým způsobem. Hrdina románu *Sníh* od Orhana Pamuka říká: „Nikdo nám nemůže porozumět, bude-li se dívat z dálky.“ A má pravdu.

Z tohoto důvodu, ve světě, který se dělí na východ a západ, rozumím vašemu pohledu na Istanbul. Můj nejoblíbenější román *Skládka*, který vyšel v roce 2004, má svého českého hrdinu. Ten přijel do Istanbulu jako turista a zůstal tam. Inspirovala jsem se skutečným příběhem, o kterém psali v novinách. Český turista přijel do Istanbulu, následně se psychicky zhroutil a zapomněl, kdo je a kde se nachází, proto jen bídne a úporně přežíval v tomto městě. Byl ztracený a nebyl si toho vědom. Tak se vynořila románová postava, kterou mají Němci tolik rádi.

V Istanbulu žiji podobně jako vy zde. Například včera jsem vyzvedla svého mladšího syna dřív ze školy. Jeli jsme v prvním patře dvoupatrového autobusu městské hromadné dopravy navštívit přátele, kteří žijí na asijské straně Bosporu. Mají dům s výhledem na moře. Je to pěkný pocit dívat se moře. S popisem tohoto pocitu se v románech pocházejících z Istanbulu setkáte často – to jen na okraj. Vraceli jsme se stejnou cestou. A protože se dřív stmívá, měli jsme to štěstí pozorovat krásu istanbulského večera. A v tu chvíli mě napadlo, zda bych měla stejný pocit, kdybych popis moře nebo soumraku četla v nějakém románu. Jde pouze o ten pohled? Prostřednictvím literatury se stávám svědkem toho, co se děje ve vaší zemi i ve vašich životech. Literatura to ví mnohem lépe než my. Poznala jsem vás díky Kafkovi, Kunderovi nebo Havlovi. Na návštěvě, o níž jsem před chvílí zmínila, recitoval můj kamarád, sám spisovatel, mému synovi báseň od Jana Skácela: „Básníci básně neskládají, báseň je bez nás někde za a je tu dávno, je tu od pradávna a básník báseň nalézá.“ Napadlo by vás, že někdo v Istanbulu zná nazpaměť verše vašeho básníka?

Znám tuto část Evropy díky Bruno Schulzovi, Jerzemu Kosińskému, nesmrtelnému Stanislawu Lemovi nebo Drago Jancarovi, jehož nedávno do turečtiny přeloženou esej jsem četla. Bezpochyby máte zástupy mladých autorů, kteří se mi do rukou nedostali. Literatura je totiž krásné dítě nehezkých rodičů. Věřte, že v mé zemi jsou autoři, kteří by vás udivili půvabem své kreativity. Protože my, spisovatelé, jsme pohlednými potomky děsivé historie a nešťastné země. A naše díla nejsou o nic horší než těch, kteří tvoří v prosperujícím a poklidném prostředí kdekoli ve světě.

Už nějakou dobu neslycháte z naší země žádné dobré zprávy. Přesto v Istanbulu, kde žiji, v tuto chvíli probíhá skvělý mezinárodní filmový festival. Možná budu mít příležitost některé filmy vidět dříve než vy. Koná se tam řada zajímavých výstav. Vycházejí dobré knihy. Neznamená to, že by panovala ideální atmosféra svobody. Ale přesto jde život dál a i přes jeho stinné stránky – nebo právě kvůli nim – máme tvořit.

úryvek z románu

Jdeme za sebou, já vpředu, Bedriye vzadu. „Co když nás někdo uvidí,“ hudruje Bedriye, celé udýchané zdoláváme svah.

„Kdo by nás viděl? Vždyť mám břicho jako oříšek. I kdyby nás někdo viděl, nic nepozná.“ Pak rozevřu svůj dlouhý plášť, ve kterém vy padám jako strašák na poli.

„Jen se na mě podívej.“

„Nabalená jako pumpička.“

Jako by Bedriye najednou zapomněla na veškerou nenávist a zklamání, které se v ní léta sbíraly, jako černý mrak. Anebo má něco jiného za lubem, nevím. Tomu, co teď řekla, se i já směju. Po dlouhé době se směju.

Oblékla jsme si svůj nejhorší plášť. Lépe řečeno, oblékla jsme si to, co mi dala matka. Když jsme odjížděla na Ostrov Fatma mi všechno, co jsem měla v ranci, rozstříhala a roztrhala. Zničila mé halenky, jako by chtěla rozstříhat a roztrhat mě samotnou. Do sukni, které jsme s takovou radostí šily, zarývala nazdařbůh nůžky, všechno rozedrala, jako by to bylo moje tělo.

To byl poslední můj šťastný okamžik, V tu chvíli jsme si vzpomněla na nechtěné miminko, které nosím ve svém břiše. Jen tak se nepoddám! Jako bych chtěla Bedriyi k tomuto šťastnému okamžiku přizvat. Chtěla jsem říct: „To je krása, co?“ Jak jsem se otočila, uviděla jsem Bedriyi, jak na mě napřahuje velikánský kámen, aby mi rozbila hlavu.

„Co to děláš, Bedriye?“ vykřikla jsme v údivu. Byla jsem přesvědčená, že mě chce na místě zabít.

I ona musela mít takový úmysl, protože řekla, aniž bych se ptala:

„Šly jsme se provětrat,“ řekla bych jim. „Ztratila se mi, hledala jsme ji, volala, nenašla jsem ji.“

Vrátila jsem se a čekala. Kdybyste nepřišla domů, dala bych zprávu vašim. Ukázala bych jim místo, kde jste se mi ztratila a rozmáchla se po obzoru. Oni by vás také nenašli. Moře by vaši mrtvolu dávno odneslo. Kdoví, kde byste se objevila.“

V Bedriyiných očích se objevil záblesk, který jsme u ní dosud neviděla. Byla přesvědčená, že mě zabije. Jinak by pojala podezření, že v rybářské boudě, která se před námi objevila, by mohl někdo být. Jenže ona byla zaslepená, větrila krev jako zvíře. Byla si jistá, že mě zabije. Polekala jsem se. Nebála jsem se smrti, nebála jsme se ani, když jsme se chtěla upálit. Jenže teď jsem měla strach. „To přece nemůžeš udělat,“ hlesla jsme s třesoucí se bradou jako ubožák, který ví, že zemře, ale přitom se smrti bojí. Poprvé mě strach ze smrti roztřásl. Ustoupila jsem o krok, jako bych se chtěla bránit. Ztratila jsem rovnováhu a upadla do vody. Nenapadlo mě sebrat kámen a hodit ho po ní. Já nikoho nezabiju. Nejsem schopná ublížit slovem, ani srdcem.